

Välkommen till årets sista

Nyhetsbrev

(Nr 21-2016)

från Kalle Eriksson och Bjäreförlaget

Ett Gott Nytt År

ber jag allra först att få tillönska. Samtidigt ett varmt tack för det Nyhetsbrev-år som gått. Tack för alla vänliga och uppskattande ord i brev och telefonsamtal. Tack för engagemang, svar på efterlysta faktauppgifter, insända bilder och berättelser mm. Tack för all uppmuntran att fortsätta med Nyhetsbreven. (Jag har ju varit på väg att sätta stopp ett par gånger. Nu får vi se om det blir någon fortsättning 2017.)

Vinjettbilden

är ett av de gamla nyårskort, som intresserade läsare skickat in. Tack. Fler gamla kort är välkomna. Jul-nyår-, påsk-, -gratulationskort. Korten har ju också en historia att berätta.

Nyårsafton 1899 i Bjäre

En bjärebo som jag ofta återkommit till i tidigare Nyhetsbrev – och i böcker – är Sante Gudmundsson i Förslöv. Han forskade om sin hembygd och han skrev. Tack vare honom har vi en betydligt bättre bild av den tiden än vad vi annars skulle haft.

Så här i nyårstid påminns jag om hans berättelse om, hur man i hans hem i Karstorp skulle fira, att ett nytt århundrade stod för dörren.

Santes far, Gudmund, var en av de yngsta i byalaget, och nu hade han, som traditionen angav, bjudit in byns bönder att fira detta historiska nyår i deras hem.

Jag låter Sante berätta direkt:

"Så kom gästerna. Det var Pålmåns Krisjan och hans Marja, Sven Jensa Per, Pella Jens-Petter, Pella Axel, Toffleolan, Larsa Paul, Vingakalen, Sven Petter och många andra.

Sedan långpiporna kommit fram och de stora porslinshuvudena stoppats fulla mer "Ärligt och Gott" – det mest använda tobaksmärket - och när röken började stiga mot taket, ja, då kom diskussionen igång. När alla hade kommit blev det kaffe med skorpor och pompenickler och andra fina kagor.

I regel skulle det krusas innan gästerna hörsammade inbjudan till bords, men besken togs utan att det behövde bjudas mer än en gång..."

Så berättar Sante vidare om kvällen. Vid tolvslaget går man ut för att hör kyrkklockorna i Förslöv ringa in det nya seklet.

Plötsligt blir det dramatiskt. Sante berättar, att en granne hade lånat en sexpipig revolver för att skjuta in det nya århundradet.

Av misstag gick ett skott av innan han kommit ut. Sante berättar:

"Mor som stod vid bordet med en hög tallrikar i händerna, tappade allt golvet. Det blev en ny skräll..."

Hela berättelsen

om denna dramatiska nyårsafton finns med i min bok "Bjärebör berättar om Bjäre" (slutsåld.)

Nyårstankar

Som vanligt stämmer ett årsskifte till tankar. Om året som gått. Om året som nu väntar. Vad kommer vi att minnas av året som gått? Våra massmedia hjälper oss att minnas vad som hänt ute i världen – och kanske i viss mån om vår lilla plätt på jorden. Men i den trängre kretsen.? Här har vi alla – var och en på sin kant – våra helt privata händelser som framträder som det viktigaste. Alla slag av händelser. Lyckliga tilldragelser, Sorgliga tilldragelser. Sjukdomsbesked. Sorg efter anhörigs död. Olyckshändelse. Arbetslöshet. Förlorat jobb. Nytt jobb....

Vad kommer framtiden att minnas av 2016?

Om vi flyttar focus från det personliga till det allmänna, kan det vara intressant att fundera över, vilka av 2016 års händelser och skeenden som kommer att gå till historien. Vad kommer man att minnas efter ett antal årtionden? Eller kanske århundraden!

Det är en intressant övning att redan nu försöka välja ut vad som kommer att bli historia. Man finner snabbt, hur svårt det är.

Redan den insikten är nyttig. Svårigheten att förutse vad som kommer att bli historia blir då en sorts illustration till, hur viktigt det är att lära känna vår historia. Ju mer kunskap vi har om "då", desto bättre blir vi på att bedöma "framtiden".

Detta leder mig in på en dikt av Alf Henriksson: "*Den blickar aldrig framåt som inte kan blicka bakåt*".

Därmed har jag också redovisat en sorts ledmotiv för innehållet i många av mina Nyhetsbrev: genom att hämta kunskaper och erfarenheter från tidigare generationer, kan vi förbättra vår förmåga att bedöma vår egen tid och vår framtid.

Den blickar aldrig framåt, som inte kan blicka bakåt

Den blickar aldrig framåt
Som inte kan blicka bakåt
Den sörjer illa för barnbarn
Som saknar intresse för farfar
Den vet föga om rummet
Som inte har känsla för tiden
Den tänker föga på andra
Som blott lever här och nu

Berätta gärna

om dina tankar inför det nya året. Om världen i stort. Om vår egen lilla plätt på jorden. Om viktiga händelser som stundar. Om förväntade glädjeämnen – och motsatsen.....

Min boklåda

Boktitel	Ord. Pris	Rea-på-rea-pris
Så blev Båstad tennis	225	60
Bilder av ett sekel i Bjäre	Slutsåld	
Vår bjärehistoria i bild	350	70
Bjärebör berättar om Bjäre	Slutsåld	
Strövtåg genom Bjäre historia	330	140
På räls över Hallandsås...	Slutsåld	

(Enstaka ex. av mina slutsålda böcker kan möjligen finnas i bokhandel eller annan försäljare. Bl.a. V. Karups IF:s Loppisbutik i V. Karup.)

Fattigdomen i gamla tiders Bjäre

blir en röd tråd i det här numret av Nyhetsbrevet. De riktigt fattiga fick uppleva, hur det var att leva i ett samhälle där solidaritet i betydelsen allmän välfärd från samhällets sida inte existerade.

Samhällets förmåga – och vilja- att hjälpa de nödställda var begränsad. Många av de drabbade såg inte någon annan möjlighet än att ta tag i tiggargäststaven och ge sig ut på vägarna.

Visst fanns det människor som hjälpte. Men: det handlade om allmosor. Det krävdes att den fattige först måste förnedra sig att gå med tiggargäststaven.

(När jag skriver detta kan jag förstås inte låta bli att tänka på de tiggare som vi idag möter utanför matvarubutikerna. Det är inte länge sedan, som svenskar kände sig tvingade till samma förnedring)

Åter till Sante Gudmundsson,

hembygdsvetaren och skribenten i Förslöv. Han ville att kunskapen om äldre tiders förhållande skulle räddas åt eftervärlden. Därför kombinerade han sitt sökande med att dokumentera. Det känns angeläget att Santes berättelser göres tillgängliga. Inte minst hans berättelser om hur livet tedde sig för de många fattiga människorna i Bjäre i allmänhet och på Åsen i synnerhet.

Det gäller slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Det var före den sociala välfärdens tid. Socknens / kommunens förmåga – och vilja – att hjälpa de allra mest fattiga var begränsad.

En av "stödformerna" var s.k. rotegång. Det innebar för fattighjonet att vistas och arbeta en tid hos en familj för att där få mat och husrum. Sedan förflyttning till nästa gård. Allt enligt det rotegångsschema, som socknen/kommunen hade upprättat.

En annan form av den tidens "välfärd" var "bortauktionering". Socknen ordnade auktion på fattighjon. Den som bjöd lägst ersättning för att ta emot hjonet "vann" vid auktionen.

Några fattiga daglönare som saknade bostad

kunde av någon storbonde få en liten bit mark på någon enebacke upp på Åsen. Det var en möjlighet som dessa fattiga ofta antog, trots att de inte hade ekonomiska möjligheter att själva bygga ett riktigt torp. Även om detta berättar Sante.

Det var i denna situation som dessa torpare byggde s.k inbyggda hus. Man grävde sig in i en backslutning. Den framgrävda sidan i slutningen kläddes med sten. Därmed hade man en vägg till huset klar. Även det blivande husets gavlar skapades i vissa fall av den sten som det fanns gott om i marken.

Sedan försökte man att bygga framsidan i trä.

Många hade inte råd att köpa riktiga bräder. Man fann andra lösningar. Bl.a. enekäppar. Mellan dessa flätades enris eller halm. Till sist smetade man på lervälling.

Golv fanns redan: den hårt stampade jorden!

Så hade man med eget arbete och eget "byggnadsmaterial" kunnat bygga ett visserligen enkelt - men dock- hem.

Dessa s.k. "inbyggda hus" finns f.ö. skildrade även på andra håll i landet där man byggt på sluttande mark.

Sante berättar ömsint

om dessa människor på Åsen. Han har bl.a. plockat fram ett antal konkreta fall :

Den fattiga änkan med två barn som tilldelades ett fallfärdigt hus att bo i. Därtill kvartalsvis en fot och 50 tum råg och lika mycket korn.

Spelmanen Johannes som brukade spela vid julagillen och andra fester. *Vingars Kerstin*, som lärde barn att läsa och skriva. *Ingrid Holm*, som var postkåring och som två dagar i veckan gick till Ängelholm för att hämta post som skulle transporteras till Förslöv. *Prästjohanssen* fick sitt namn av att han tjänat dräng hos prästen. Han sysslade med lite av varje. Slaktade åt folk, hjälpte folk vid olycksfall, spjälkade ben som brutits, drog ut tänder som värkte etc,

Barsapetter blev känd för att han ständigt bytte klockor. Ständigt i färd med att köpa, byta och sälja. Det berättas att när han med tiden skulle tas in på fattighuset, hade han en hel korg fylld med klockor med sig!

Gå till Ramsjö för att tigga skadad sill.

Santes berättelser bygger i vissa delar på vad hans mor – Kristina - har berättat.

Kristina föddes och växte upp i en sådant s.k. "inbyggt hus" – jordkoja - som jag nämnt ovan. Det låg på kronoegendomen Önnarp.

Fadern hade av hårt arbete och olämplig bostad drabbats av värk som gjorde honom till delvis invalid. Dottern Kristina (som alltså blev Santes mor) fick redan som barn dra sitt strå till stacken för att familjen skulle ha något att äta. Ett sätt var att gå ut och tigga.

Vid ett tillfälle skickades hon att gå till Ramsjöstrand för att tigga skadad sill!!

Nödår i Bjäre

Något regn föll inte under hela sommaren. Från maj till augusti var torkan total. Brunnar torkade ut. Säden förtvinade.

Det fanns inga reserver att ta av. Föregående år hade också varit ett missväxtår. Människornas motståndskraft var redan nedsatt.

Maten tog slut. Det rådde svält. För djuren tillgreps olika slag av nödfoder. Även för människor handlade det om nödfoder. Bark blandades i mjölet för att dryga ut det.

Den här berättelsen är hämtad från 1860-talet. Ett av det årtiondets nödår.
Det här året blev följderna av torkan och missväxten svårast i inlandet.
Även i Bjärebygden blev det en svår tid. Bönderna fick riva ner halm från taken för att ha något att ge till djuren. Andra plockade ljung.

Föregångare till våra dagars tiggare

Under de stora nödåren på 1800-talet drevs många ut på tiggargatorna. En som har berättat om detta för mig var hembygdsforskaren och mjölkämpan Nils J. Nilsson i Ramsjö. Han ringde mig ofta och berättade. Bland det som grep mig var bl.a. hans berättelser om hur fattiga kvinnor och barn kom vandrande långväga ifrån – t.o.m från Småland – till kusten . Där hade sillen kommit som en räddning.

De långväga tiggande kvinnorna hade formligen drivits ut från sin hembygd i inlandet. I deras hemtrakter var det meningslöst att tigga. Ingen hade något att avvara.

Medan nöden hade slagit till med full kraft mot befolkningen i inlandet, kunde den fiskande kustbefolkningen slippa undan lite lindrigare.

Förklaringen var: SILL!

Endast välgörenhet för att lindra nöden

Bortsett från vissa nödhjulsarbeten var samhällets insatser för att råda bot på de fattigas umbäranden små. I stället var det välgörenhet som gällde. Så var det i landet. Och i världen...

I Paris gav den svenska världsstjärnan Christina Nilsson en konsert till förmån för de fattiga i Småland. Författarinnan Emelie Flygare-Karlen skrev ett "Upprop till Sveriges kvinnor" för att lindra nöden i Norrland.

I november 1867 utbröt hungerkravaller i Skellefteå. Hundratalet män samlades och kastade sten på stadsborna. Man förklarade att man tänkte plundra dem som hade plågat dem svårligen under denna tid.

Naturligt nog blev många sjuka. till råga på allt rådde stor läkarbrist. Tyfus och smittkoppor härjade. Det förekom att hela familjer låg till sängs.

Dödligheten var stor .

De kunde inte vara med. Saknade "lämpliga kläder"

I mitt bildarkiv finns många gamla fotografier. Bl.a. klasskort från skolans värld. En bild fick mig att stanna upp och haja till.

Bilden ser ut som många andra klasskort från den tiden. Det är texten på baksidan av kortet som griper tag i mig. Någon har skrivit:

"På bilden ses 20 barn. Klassen hade dock 30 elever. 10 kunde inte vara med. De hade inte lämpliga kläder....."

Ingen mer upplysning ges. Jag får inte svar på mina frågor: vem hade stoppat dessa 10 barn från att få vara med på bilden? Hade barnen måst stanna hemma från skolan den dagen , eftersom det skulle bli fotografering?

Vem hade i så fall bestämt detta? Föräldrarna? Läraren? Barnen själva?

Vi får aldrig veta. Ingen som är med på bilden lär vara kvar i livet. Bilden är från mycket tidigt 1900-tal. En skola i Bjäre....

Vi får nöja oss med att se bilden som en påminnelse om den tidens fattigdom.

Språklådan

Här kommer ett nytt kursavsnitt i vår återkommande språklåda. Även denna gång gäller det skånska språket. Vi har hunnit till bokstäverna **F** och **G**.

I framtids	Ganteri
Fårrslyga se	gnaven
Fårrvedden	grisk
Fälleben	grätten
Färas	gumpakarra
Fnatta på	gnued
Fröjtesö	gråpåg
Fårrvänner	gida

När du klarat av provet kan du skicka in svaret till kalle@bjarenet.com

Priset till den som lyckats bäst är det vanliga:

Den ovanskliga ÄRAN....

Svårigheten att utforma texter

till skyltar, har vi då och då uppmärksammat i vår språklåda. Här ytterligare exempel:

- * Ingen parkering förbjuden. (Skylt vid bensinmack)
- * Jämna pengar underlättar växlingen. (Skylt i en cafeteria.)
- * Para er tre och tre i liftköen. (Plakat vid skidlift i Sunne.)
- * Idag rabatt på underkläder som avdrages i kassan. (Skylt i klädbutik.)
- * Sjuk gymnastik. (Skylt i Lund.)
- * Stekt röd tunga. (Skylt i restaurang.)

Innan vi lämnar språklådan

och våra studier i ämnet skånska språket kan vi ta denna lilla historia, som - enligt boken Skånska ord – (tack, Benny) lär vara hämtad från Båstad på 1920-talet.

Lärarinnan till klassen:

-Vad gör hedningarna som inte har lagen.

Snabbt svar från en elev:

- *Dom ligger på bara pudan(dyran.)*

Mina skånska läsare hittar förmodligen poängen. För dig som bor någon annanstans i den vida världen är det kanske värre. Skriv gärna och fråga.

Ett Gott Nytt År

ber jag att få tillönska

Kalle

Kalle Eriksson - Bjäreförlaget
Hallavaravägen 102
269 91 Båstad
Tel. 0431-365332